ज्ञानां श्राद्धादिषु विभवे सत्यनिमन्त्रणे एतदेव दशपणात्मकं दण्डनं वेदितव्यम् ॥ * ॥ देशान्तरमृतवणिग्रिक्थं प्रत्याह ।

"देशान्तरगते प्रेते द्रव्यं दायादबान्धवाः ।
ज्ञातयो वा हरेयुस्तदागतास्तैर्विना नृपः ॥"

यदा सम्भूयकारिणां मध्ये यः कश्चिद्देशान्तरं गतो मृतस्तदा तदीयमंशं दायादः पुत्राद्यपत्यवर्गः बान्धवाः मातृपक्षीयाः मातुलाद्याः ज्ञातयोऽपत्यवर्गव्यतिरिक्ताः सपिण्डा वा आगताः सम्भूयव्यवहारिणो ये देशान्तरादागतास्ते वा गृह्णीयुस्तैर्विना दायाद्यभावे राजा गृह्णीयात् । वाशब्देन च दायादीनां वैकल्पिकं अधिकारं दर्शयति । पौर्व्वापर्य्यनियमस्तु पत्नी दुहितर इत्यादि प्रतिपादित एवात्रापि विज्ञेयः । शिष्यसब्रह्मचारिब्राह्मणनिषेधो वणिक्प्राप्तिश्च वचनप्रयोजनम् । वणिजामपि मध्ये यः पिण्डदानर्णदानादिसमर्थः स गृह्णीयात् । सामर्थ्याविशेषे पुनः सर्व्वे वणिजः संसृष्टिनो विभज्य गृह्णीयुस्तेषामभावे दशवर्षं दायाद्यागमनं प्रतीक्ष्यानागतेषु स्वयमेव राजा गृह्णीयात् तदिदं नारदेन स्पष्टमुक्तम् ।

"एकस्य चेत् स्यात् मरणं दायादोऽस्य तदाप्नुयात् ।
अन्यो वासति दायादे शक्नुयात् सर्व्व एव ते ॥
तदभावे तु गुप्तं तत् कारयेद्दशवत्सरात् ।
अस्वामिकमदायादं दशवर्षस्थितं ततः ॥
राजा तदात्मसात् कुर्य्यात् एवं धर्म्मो न हीयते ॥"

किञ्च ।

"जिह्मं त्यजेयुर्निर्लाभमशक्तोऽन्येन कारयेत् ।"

जिह्मो वञ्चकः तं निर्लाभं निर्गतलाभं लाभमाच्छिद्य त्यजेयुः बहिष्कुर्य्युः । यश्च सम्भूयकारिणां मध्ये भाण्डप्रत्यवेक्षणादिकं कर्त्तुमसमर्थोऽसावन्येन स्वं कर्म्म भाण्डभारवाहनं तदायव्ययपरीक्षणादिकं कारयेत् । इति मिताक्षरा ॥

सम्भृतः, त्रि, (सं + भृ + क्त ।) सम्यक्पुष्टः । सम्यग्भृतः । सम्यक्प्रकारेण धृतः ।

सम्भृतिः, स्त्री, (सं + भृ + क्तिन् ।) सम्यक्पोषणम् । सम्यग्भरणम् । सम्यग्धारणम् । (सम्भारः । यथा, कथासरित्सागरे । १०३ । १७१ ।

"अन्येद्युर्गणकैः सूनोर्लग्नाहे निश्चिते नृपः ।
चकारामरदत्तोऽत्र तद्विवाहाय सम्भृतिम् ॥")

सम्भेदः, पुं, (सं + भिद् + घञ् ।) सिन्धुनद्योः सङ्गमः । इत्यमरः । १ । १० । ३५ ॥ (यथा, मनुः । ८ । ३५६ ।

"परस्त्रियं योऽभिवदेत् तीर्थेऽरण्ये वनेऽपि वा ।
नदीनां वापि सम्भेदे स संग्रहणमाप्नुयात् ॥")

स्फुटनम् । (यथा, सुश्रुते । २ । ५ ।

"कौण्यं गतिक्षयोऽङ्गानां सम्भेदः क्षतसर्पणम् ॥")

मेलनम् । इति मेदिनी ॥

सम्भोगः, पुं, (सं + भुज् + घञ् ।) भोगः । (यथा, मनुः । ८ । २०० ।

"सम्भोगो दृश्यते यत्र न दृश्येतागमः क्वचित् ।
आगमः कारणं तत्र न सम्भोग इति स्थितिः ॥")

सुरतम् । (यथा, महाभारते । ४ । १३ । २८ ।

"रत्युन्मादसमारम्भाः साक्षात्कारकरा मम ।
आत्मप्रदानसम्भोगात् मामुद्धर्त्तुं त्वमर्हसि ॥")

जिनशासनम् । इति मेदिनी ॥ हर्षः । इति शब्दरत्नावली ॥ केलिनागरः । इति जटाधरः ॥ शृङ्गारभेदः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ तस्य लक्षणं यथा, साहित्यदर्पणे ३ परिच्छेदे ।

"दर्शनस्पर्शनादीनि निषेवेते विलासिनौ ।
यत्रानुरक्तावन्योऽन्यं सम्भोगः समुदाहृतः ॥"

सम्भोगी, [न्] पुं, (सम्भोगोऽस्यास्तीति । इनिः ।) केलिनागरः । इति भूरिप्रयोगः ॥ सम्भोगविशिष्टे, त्रि ॥

सम्भ्रमः, पुं, (सं + भ्रम + घञ् ।) भयादिजनितत्वरा । (यथा, रघुः । ११ । २५ ।

"वीक्ष्य वेदिमथ रक्तबिन्दुभि-
र्बन्धुजीवपृथुभिः प्रदूषिताम् ।
संभ्रमोऽभवदपोढकर्म्मणां
ऋत्विजां च्युतविकङ्कतस्रुचाम् ॥")

तत्पर्य्यायः । संवेगः २ । इत्यमरः । १ । ७ । ३४ ॥ आवेगः ३ । इति तट्टीका ॥ प्रवेगः ४ त्वरा ५ त्वरिः ६ । इति वाचस्पतिः ॥ भयम् । (यथा, रामायणे । ४ । २ । १४ ।

"सम्भ्रमस्त्यज्यतामेष सर्व्वर्वालिकृते महान् ॥")

आदरः । इति मेदिनी ॥ महाभ्रमः । सूत्रम् । इत्यजयपालः ॥

सम्मतिः, स्त्री, (सं + मन + क्तिन् ।) अभिलाषः । अनुज्ञा । इति मेदिनी ॥ (यथा, किराते । १० । ३६ ।

"कथमिव तव सम्मतिर्भवित्री
समम्रतुभिर्मुनिनावधीरितस्य ॥")

आत्मज्ञानम् । इत्यजयपालः ॥

सम्मदः, पुं, (सम् + मद् + "प्रमदसंमदौ हर्षे ।" ३ । ३ । ६८ । इति अप् ।) हर्षः । (यथा, साहित्यदर्पणे । ३ । १६७ ।

"मदसम्मदपीड़ाद्यैर्वैस्वर्य्यं गद्गदं विदुः ॥")

मत्स्यविशेषः । यथा, विष्णुपुराणे । ४ । २ । १९ ।

"बह्वृचश्च सौभरिर्नाम महर्षिरन्तर्ज्जले द्वादशाब्दं कालमुवास । तत्र चान्तर्ज्जले मत्स्यः सम्मदो नामातिबहुप्रजोऽतिप्रमाणो मीनाधिपतिरासीत् ॥" तद्वति, त्रि । इत्यमरः । १ । ४ । २४ ॥

सम्मर्द्दः, पुं, (संमृद्यतेऽत्रेति । सं + मृद् + घञ् ।) युद्धम् । इति केचित् ॥ (यथा, महाभारते । ५ । १६८ । १० ।

"जवे प्रहारे संमर्द्द सर्व्व एवातिमानुषाः ।
सर्व्वैर्जिता महीपाला दिग्जये भरतर्षभ ॥" * ॥

परस्परविमर्द्दः । यथा, रघुः । १५ । १०१ ।

"यद्गोप्रतरकल्पोऽभूत् संमर्द्दस्तत्र मज्जताम् ।
अतस्तदाख्यया तीर्थं पावनं भुवि पप्रथे ॥")

सम्मादः, पुं, (सं + मद् + घञ् ।) सम्यक्प्रकारेण मत्तता ॥

सम्मानः, पुं, (सम् + मन + घञ् ।) समादरः । यथा, तिथ्यादितत्त्वे ।

"जन्मर्क्षयुक्ता यदि जन्ममासे
यस्य ध्रुवं जन्मतिथिर्भवेच्च ।
भवन्ति तद्वत्सरमेव याव-
न्नैरुज्यसम्मानसुखानि तस्य ॥"

सम्मानितः, त्रि, (सम्मानोऽस्य जातः । सम्मान + इतच् ।) समादृतः । गौरवितः । यथा, मार्कण्डेयपुराणे । ८२ । ७० ।

"अन्यैरपि सुरैर्द्देवी भूषणैरायुधैस्तथा ।
सम्मानिता ननादोच्चैः साट्टहासं मुहुर्म्मुहुः ॥"

सम्मार्ज्जकः, पुं, (सम्मार्ज्जयतीति । सं + मृज् + ण्वुल् ।) सम्मार्जनी । इति शब्दरत्नावली ॥ सम्यङ्मार्ज्जनकर्त्तरि, त्रि ॥

सम्मार्ज्जनं, क्ली, (सं + मृज + ल्युट् ।) संशोधनम् । यथा, रत्नमालायाम् ।

"सम्मार्ज्जनञ्च संशुद्धिः संशोधनविशोधने ॥"

सम्मार्ज्जनी, स्त्री, (संमृज्यतेऽनयेति । सं + मृज् + ल्युट् । ङीप् ।) धूल्यादिमार्जनसाधनी । कोँस्ता इति झाँटा इति च भाषा । तत्पर्य्यायः । शोधनी २ । इत्यमरः । २ । २ । १८ ॥ ऊहनी ३ समूहनी ४ । इति शब्दरत्नावली ॥ बहुकरी ५ वर्द्धनी ६ । इति हेमचन्द्रः ॥

सम्मितः, त्रि, (सं + मा + क्तः ।) समानपरिमाणः । सदृशः । इति जटाधरः ॥

सम्मिश्रः, त्रि, (सम्यक् प्रकारेण मिश्रयतीति । मिश्र मिश्रणे + अच् ।) संयुक्तः । मिश्रितः । यथा, तिथ्यादितत्त्वे ।

"सम्मिश्रा या चतुर्द्दश्या अमावस्या भवेत् क्वचित् ।
खर्व्वितां तां विदुः केचिदुपेध्वमिति चापरे ॥"

सम्मुखः, त्रि, (सम्यक् मुखं यस्य ।) अभिमुखागतः । तत्पर्य्यायः । भग्नपृष्ठः २ । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ (यथा, कथासरित्सागरे । २७ । १३८ ।

"तस्यां विक्रमसिंहाख्यो बभूवान्वर्थयाख्यया ।
राजा वैरिमृगा यस्य नैवासन् सम्मुखाः क्वचित् ॥"

अभिमुखे, क्ली । सुमुख इति भाषा । यथा, कथासरित्सागरे । ४ । ७० ।

"नाशकत् सम्मुखे स्थातुं कष्टो ह्यविनयक्रमः ॥"

तथा च साहित्यदर्पणे । ३ । १५४ ।

"दृष्ट्वा दर्शयति व्रीड़ां सम्मुखं नैव पश्यति ॥"

सर्व्वं मुखमिति निपातनात् अन्तलोपे सम्मुखमिति सिद्धम् । इति शब्दार्थचिन्तामणिः ॥ समस्तमुखे च क्ली । इति काशिका । ५ । २ । ६ ॥)

सम्मुखी, [न्] पुं, (सम्मुखमस्यास्तीति । इनिः ।) दर्पणम् । इति केचित् ॥

सम्मुखीनः, त्रि, (सर्व्वस्य मुखस्य दर्शनः । सम्मुख + "यथामुखसम्मुखस्य दर्शनः खः ।" ५ । २ । ६ । इति खः ।) अभिमुखः । इति हेमचन्द्रः । ६ । ७३ ॥ (यथा, रघुः । १५ । १७ ।

"अपशूलं तमासाद्य लवणं लक्ष्मणानुजः ।
रुरोध सम्मुखीनो हि जयो रन्ध्रप्रहारिणाम् ॥")